

Liedon Sauvalan Ristinpellon tarkastukset 23.05, 5.06, 7.06.
- ja 27.06.1973.

Peruskartta 1044 10

Koordinaatit: x = 6710 05, y = 576 04

kylä: Sauvala

tila: Laurila, RN:o 1³⁷, omist. Pekka Laurila os. Ilmarinen 21350
entinen omistaja Alina Laurila.

Aikaisemmat löydöt Laurilan maalta sekä sen vieressä olevalta
varhaiskeskiaikaiselta kirkonpaikalta ovat seuraavat:

Museoviraston esihistorian toimisto, KM 4448:1-2, KM 4634:1-18
KM 5009:1-6, KM 10246:1-3, KM 11782, KM 12223:1-3, KM 15324 A:1-4,
Museoviraston historian toimisto, nrot.:49/112,50/92.

Turun kaupungin Historiallinen Museo, reikäkivi sekä hiotun ki-
viesineen katkelma.

Tarkastusmatkan aikana saadut löydöt Laurilan maalta; KM 19136

Aikaisemmat tutkimukset: Hj. Appelgren-Kivalo, kaivaus 1905,
N. Cleve, kaivaukset 1949-1950, Ella Kivikoski, tarkastus 1937,
N. Cleve, tarkastus, 1947, Dracke-Koivunen, tarkastus 1973.

Karttaliitteet: Käsivarainen karttaluonnos, kartta 1:20 000.

Valokuvaliite: 1 valokuvaliite. *PUUHUU 20.8.2003*

Turun kaupungin Historiallisesta museosta ilmoitettiin 22.05.
1973, että Liedon Sauvalan Ristinpellon varhaiskeskiaikaisen
kirkonpohjan vierestä oli aloitettu soranajo. Tämän johdosta
allekirjoittanut sai tehtäväkseen käydä paikalla 23.05.1973.

Liedon Sauvalan kylä sijaitsee Aurajoen pohjoisrannalla, vas-
tapäätä Vanhalinnan esihistoriallista linnavuorta. Sauvalan
kylässä on runsaasti eri-ikäisiä esihistoriallisia muinais-
jäännöksiä. Maanpäällisistä rakennelmista on tunnetuin Ristin-
pellon varhaiskeskiaikainen kirkonpaikka, jonka pohjarakenteet
on tutkimusten jälkeen entisöity. Paikalle on pystytetty myös
puinen risti. Sen lounais- etelä- ja itäpuolella ovat Laurilan
talon hiekkapohjaiset pellot. Näiltä alueilta maanviljelijä
Laurila oli aloittanut toukokuussa 1973 hiekanajon.

Alueella oli avattu kaksi hiekkakuoppaa, toinen kirkonpaikan lounaispuolelta, n. viiden metrin etäisyydeltä kirkonpaikkaa ympäröivän kiviaidan lounaisnurkasta ja toinen kirkonpaikan itäpuolelta. Lounaispuolinen kuoppa oli n. 10 x 30 m laaja ja 3-4 m syvä. Kuoppa oli peltoalueen pohjoislaidassa. Ennen soranajoa peltomaa oli työnnetty traktorilla korkeaksi maavalliksi. Tarkistaessani tätä lounaista mullasta kuorittua aluetta havaitsin hiekkapohjassa likamaaläiskän. Hiekassa oli luunpalasia, samoin sivuuntyönnettyssä peltomullassa. Lisäksi peltomullasta löytyi arkunnaula, arkunpuuta sekä kivistä kvartseja ja isketty pyöreä kivilevy, jollaisia aikaisemmin on löydetty mm. Pyheensillan ja Kiukaisten kulttuurin asuinpaikoilta.

Toinen kuoppa oli avattu Ristinpellon kirkonpaikan itäpuolelle. Peltomullasta kuoritussa hiekkapohjassa oli näkyvissä nokimääläisiä, hautakuvioita, arkunpuuta sekä ihmisen luita. Paikalta löytyi myös kvartsi-iskoksia.

Edellä selostettujen havaintojen perusteella saatoin todeta, että alueilla, joista maanviljelijä Laurila aikoi ajaa hiekkaa ja myydä mullan, oli eri-ikäisiä muinaisjäännöskerrostumia. Vanhin löytöaines ajoittuu kivikaudelle paikalta löydettyjen kvartsi-iskosten ja pyöreänkivilevyn perusteella. Todettakoon, että myöhemmin sain tietää fil.lis. Carpelanilta, että paikalta aikaisemmin löydetty kivikautinen keramiikka, KM 12223:3 ja 15324A:1-2, ajoittuu Pyheensillan kaudelle, n. 2000-1800 e.Kr, ja että Ristinpeltoa on pidetty tämän kauden tutkimusten kannalta eräänä merkittävimmistä. Pyheensillan asuinpaikkoja on manner-Suomessa vain kolme, joten jo vähälukuisuutensa takia jokainen niistä on korvaamaton. Ristinpellossa kivikautisia asuinpaikkalöytöjä on havaittu aikaisemmin ainoastaan kirkonpaikan kohdalta, mutta nyt voi todeta kivikautista asuinpaikkaa olleen myös ympäröivillä pelloilla.

Alueen nuorempi löytökerros ajoittuu viikinkiajalle- varhaiskeskiajalle. Tämänhetkisten tutkimustulosten perusteella maapohjassa on ruumishautauksia, ilmeisesti huomattavasti laajemmalla alalla kuin aikaisemmin tutkittu kirkonpaikka edellyttää.

Näiltä kirkonpaikan vieressä olevilta peltoalueilta maanviljelijä Laurila aikoi siis myydä peltomullan sekä hiekkapohjan. Hän kertoi, että maapohjassa saattaa olla hiekkaa jopa 14 met-

rin vahvuudelta, joten hanke tulisi olemaan mittava. Maanviljelijä Laurila kertoi edelleen, että hän on vuokrannut hiekanajoa varten raivaustraktorin 200 markan päivävuokralla. Koska hiekanottoalueilla oli eri-ikäisiä muinaisjäännöksiä, ilmoitin maanviljelijä Laurilalle, että toistaiseksi hiekanajo oli paikalla keskeytettävä muinaismuistolain edellyttämällä tavalla. Museovirasto ilmoittaisi tarkemmin kirjallisesti, miten alueen suhteen olisi vastaisuudessa meneteltävä. Näin tehtiinkin 25.05.1973 päivätyssä kirjeessä, missä todettiin alue rauhoitetuksi muinaismuistoalueeksi ja sen laatuiseksi kohteeksi, että se olisi säästettävä hiekanotolta. Kun maanviljelijä Laurila oli huolissaan rauhoituksesta hänelle koituvista taloudellisista menetyksistä, mainitsin, että maanomistajalla on oikeus kääntyä lääninhallituksen puoleen muinaismuistolain edellyttämällä tavalla.

Samana päivänä allekirjoittanut kävi toistamiseen Ristinpellossa Varsinais-Suomen seutukaavaliiton edustajan, arkkitehti Kiesin kanssa. Hän totesi, että Ristinpelto ja koko alue siitä etelään Aurajoen suuntaan oli merkitty kaavasuunnitelmaan maisemalliseksi suojelualueeksi. Sinne sijoitettu laajamittainen hiekanotto, olisi näin ollen ristiriidassa alueen vastaisten käyttösuunnitelmien kanssa. Hän piti suunnitelmaa myös huolestuttavana ennakkotapauksena, joka saattaisi viedä pohjan kaikelta maisemansuojelulta. Seutukaavaliiton tavoitteena on ollut rajoittaa rakentamista mahdollisimman vähiin Aurajoen rannoilla. Siellä tapahtuvaa rakentamista on voitu seurata rakennuslupamenettelyin, mutta toisin on hiekanoton suhteen, jota ei pystytä valvomaan viranomaisten toimesta.

Seuraavan kerran kävin Liedon Ristinpellossa 5.06.1973. Tällöin oli tarkoitus neuvotella maanviljelijä Laurilan lähettämän 3.06.1973 päivätyen kirjeen johdosta. Asia koski muinaisjäännöksen rauhoitusta, ja maanomistajan oikeutta saada siitä hyvitys. Annoin tällöin maanviljelijä Laurilalle Ella Kivikosken kirjoittaman kirjan, Suomen kiinteät muinaisjäännökset (Tietolipas 43), jonka lopussa on muinaismuistolaki painettuna kokonaisuudessaan. Näytin hänelle siitä lain 11. ja 12. §:ät, joiden perusteella hän voi kääntyä Turun- ja Porin lääninhallituksen puoleen.

Seuraavan kerran olin Liedon Ristinpellossa 7.06.1973, jolloin ylijohtaja Gardberg neuvotteli maanomistajan kanssa rauhoituskysymyksestä.

Maastossa suoritetuissa neuvotteluissa 7.06.1973 päätettiin, että

hiekkanttoalueella sijaitsevien muinaisjäännösten kartoittamiseksi paikalla olisi suoritettava koekaivaus. Työt aloitettiin kesäkuun viimeisellä viikolla hum.kand. Maarit Lönnbergin johdolla. Tällöin tuli ajankohtaiseksi neuvotella maanomistajan kanssa niistä korvauksista, joita maanomistaja on saava tutkimuksista mahdollisesti koituvista haittatekijöistä. Neuvottelin asiasta maanviljelijä Pekka Laurilan ^{27.06.1973} kanssa ja ilmoitin, että mikäli olosuhteet edellyttävät, hänellä on oikeus anoa korvaus museovirastolta muinaismuistolain 10.§:n mukaan hänen maallaan suoritetuista tutkimuksista koituneista haitoista. Asian selventämiseksi kirjoitin hänelle muistilapulle museoviraston osoitteen sekä ^{sen} muinaismuistolain pykälän, jonka perusteella korvausta anotaan.

Helsingissä heinäkuun 24 p:nä 1973

Tutkija

Anna-Liisa Hirviluoto
Anna-Liisa Hirviluoto

